

Een Gents negentiende-eeuws Vlaams blad in conflict met de overheid

door

A. BRAEKMAN-DEVOLDER

Evenals zijn Franstalig zusterblad, *Le Catholique des Pays-Bas*, (vanaf 1830 de *Journal des Flandres*) en vele andere Belgische bladen uit de eerste helft van de negentiende eeuw, ontkwam ook het Gentse Vlaamse blad *Den Vaderlander* (1829-1854)¹ niet aan vervolgingen vanwege de overheid. In de hierna volgende bijdrage is het onze bedoeling na te gaan welke moeilijkheden *DV* achter-eenvolgens ondervond vanwege de wereldlijke en de geestelijke overheid.

1. MOEILIKHEDEN MET DE WERELDLIJKE OVERHEID

Net zoals *Le Catholique des Pays-Bas* en de meeste oppositiebladen in België kreeg *DV* het aan de stok met de regering van Koning Willem I. Niet in staat het zwijgen op te leggen aan de bladen van de oppositie, „le gouvernement se contentait de les molester de toute manière; comme tout pouvoir qui doute de sa force et de son droit, il suppléait à l'énergie par des tracasseries. Pour dissimuler sa faiblesse et ses appréhensions, il s'ingéniait à irriter au lieu de concilier, il s'efforçait d'obtenir par le dédain et par un mépris simulé ce que de sages concessions pouvaient seules lui donner”².

De grondwet van 1814 hield niets in omtrent de vrijheid van drukpers, maar, bij de hernieuwing ervan in 1815, wanneer de beide Nederlanden onder de naam van Koninkrijk der Nederlanden werden verenigd, werd van Belgische zijde uitdrukkelijk

1. Voortaan afgekort tot *DV*. A, b en c duiden respectievelijk de eerste, tweede en derde kolom van elke blz. aan. Voor meer bijzonderheden over het ontstaan, de redactie, de eigenaars, de uitgevers-drukkers en derg. van dit blad zie onze onuitgegeven dissertatie *Den Vaderlander (1829-1839)* (Gent, 1969), Deel I: „Externe geschiedenis van *Den Vaderlander*”, en ook onze bijdrage „Het Gentse blad *Den Vaderlander* in oppositie tegen Willem I”, *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Nieuwe Reeks, dl. XXIII (1969), 63-78.

2. U. Capitaine, *Recherches historiques et bibliographiques sur les journaux et écrits périodiques liégeois* (Liège, 1850), blz. XXXVIII.

de waarborg van die vrijheid verlangd³. In art. 227 in het tiende hoofdstuk werd het punt aldus vastgelegd :

Het is aan elk geoorloofd om zijne gedachten en gevoelens door de drukpers, als een doelmatig middel tot uitbreiding van kennis en voortgang van verlichting, te openbaren zonder eenig voorafgaand verlot daartoe noodig te hebben, blijvende nogtans, elk voor hetgeen hij schrijft, drukt, uitgeeft of verspreidt, verantwoordelijk aan de maatschappij of byzondere personen, voor zooverre dezer regten mogten zijn beledigd⁴.

De „wet houdende voorschriften tot spoedige en krachtdadige beteugeling van onrust en kwaadwilligheid, gearresteerd den 10den April 1815, Nr 69”, staatsblad Nr. 32, voortgesproken uit de tijdsomstandigheden (nl. Napoleons terugkeer) was wel niet uitsluitend gericht tegen de dagbladen, die daarin zelfs niet werden genoemd, maar diende toch door deze laatste te worden in het oog gehouden :

... alle degenen, welke zich zouden mogen verstouten om zoodanige geruchten, tijdingen, berigten, of wat dies meer zy, uit te strooijen, welk eene strekking zoude mogen hebben om de goede gemeente in beweging te brengen, of dezelve door onwaerachtige en verzonnen tijdingen van onheilen of tegenspoed te verontrusten ; gelijk mede alle degenen, welke de onbeschaamdheid zouden mogen hebben om zich, hetzij door openlyke gesprekken, of uitroepingen, hetzij door eenigerhande daden of *geschriften*, te doen kennen als voorstanders of werktuigen eener vreemde overheersching ... zullen naarmate van de waarde van zoodanige zaken en misdrijven, en naar den minder of meerder verzwarenden aard der omstandigheden, gestraft worden, hetzij met gestrenge geeseling aan den lyve, hetzij met geeseling en brandmerk, en, in beide gevallen met gevangenzetting niet te bovengaande den tyd van 10 jaren, — hetzij alleen met gevangenzetting, niet te boven gaande den voorschreven tijd ...

Een Soeverein Besluit van 20 april 1815 met soortgelijke bepaling werd voor België in het Journal Officiel N° 10 afgekondigd. Een buitengewone rechtsmacht en wijze van rechtspleging voor de in de Wet en het Besluit aangegeven misdrijven werd zowel voor het Noorden als voor het Zuiden ingesteld.

Een eerste gevolg van de grondwettelijke bepaling was de „Wet van den 28sten september 1816, tot vaststelling van straffen, voor

3. W. P. Sautyn Kluit, „Dagblad-Vervolgelingen in België : 1815-1830”, *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, Derde Reeks, Zesde Deel, Vierde Aflevering ('s-Gravenhage, 1892), 310.

4. Geciteerd naar J. T. Bodel Nyenhuis, *De Wetgeving op drukpers en boekhandel in de Nederlanden tot in het begin der XIXde Eeuw*, Bijdragen tot de Geschiedenis van den Nederlandschen Boekhandel, IV (Amsterdam, 1892), blz. 248-249.

hen die vreemde Mogendheden beleedigen" ⁵, Staatsblad N° 51. Deze wet werd in België spottender wijze „La loi des 500 florins" genoemd.

De „wet van 6 maart 1818, houdende afschaffing van de buitengewone regtsmagt en wijze van rechtspleging, ingevoerd by de wet van 10 en het besluit van 20 april 1815", Staatsblad N° 11, werd voorgesteld uit overweging dat „de voortdoring dezer buitengewone regtsmagt en rechtspleging – als eene zaak (kon) beschouwd worden, waarby de dienst der justitie luttel belang had". Voortaan zou „de kennismening en bestraffing der misdaden bij meergemelde wet en besluit opgenoemd, – aan den gewonen regter, volgens de voorschriften der gewone rechtspleging" zijn overgelaten ⁶.

Als gevolg van die wetteksten werden verschillende journalisten en uitgevers veroordeeld tot boeten en gevangenisstraffen. De beroemdste is de journalist Louis de Potter (1786-1859) die, omwille van twee artikelen in de *Courier des Pays-Bas* van Brussel van 8 en 9 november 1828, waarin hij de lezers had toegeroepen: „Bafouons, honnissons, poursuivons les ministériels!", gevangen genomen werd op 12 november en veroordeeld in de avond van 20 december 1828 tot 18 maand gevangenisstraf en 1000 gulden boete, „als hebbende getracht wantrouwen, verdeeldheid en twist te veroorzaken onder de ingezetenen".

Zijn verblijf in de gevangenis belette De Potter echter niet voort te gaan met vlugschriften te schrijven en te corresponderen o.a. met zijn vriend François Tielemans, de referendaris bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken: er werd een plan opgevat tot het stichten van een algemene vereniging tegen de regering. Op 31 januari 1830 ⁷ publiceerden 17 bladen tegelijk een uit Luik naar alle hoeken van het land verzonden artikel, toegeschreven aan D'Oultremont, Stas en Lebeau onder het opschrift „Souscription Nationale" ⁸, geïnspireerd door O'Connells „Ierse nationale vereniging". Deze inschrijving was bestemd om die leden van de Tweede Kamer te vergoeden die wegens hun oppositie tegen de regering, hun betrekking of pensioen zouden worden ontnomen.

5. Deze wet werd in Nederland pas afgeschaft op 1 september 1886. Zie de wet van 15 april 1886, Staatsblad N° 64, art. 3, en W. P. Sautyn Kluit, *op. cit.*, blz. 347.

6. W. P. Sautyn Kluit, *op. cit.*, blz. 344.

7. R. van Sint-Jan, „Die politische Presse Belgiens", *Zeitungswissenschaft* IV (1929), 138 geeft verkeerdelijk op 17 januari.

8. Voor dit artikel zie A. Bartels, *Documens (sic) historiques sur la révolution belge (Bruxelles, 1836²)*, blz. 172-174. Het artikel verschijnt op vrijdag 29 januari als oproep tot alle „Medevaderlanders" (2b) in *DV* en onder de titel „Nationale Inschrijving" op 2 februari 1830 (1a); het blad verscheen immers niet op 31 januari 1830.

De Potter werkte dit verder uit in een brief gericht aan de redactie van de *Courier des Pays-Bas*, gepubliceerd op 3 februari 1830 maar gedateerd vanuit de gevangenis van „Les Petits-Carmes” op de eerste februari. Hij ontwierp daarin een „confédération patriotique et souscription nationale” om het van toepassing te maken op iedere ambtenaar die wegens politieke redenen ontslagen werd.

's Anderendaags onderzocht men De Potters kasten in de gevangenis en nam men zijn papieren in beslag. Deze bestonden vooral uit zijn briefwisseling met Tielemans. Deze laatste werd ook gevangen gezet en de brieven van De Potter die men bij hem vond, werden aangeslagen. Op 9 februari werden ook in hechtenis genomen J. J. Coché-Mommens, de drukker van de *Courier des Pays-Bas*, en de 30jarige Brusselaar Edouard Vanderstraeten, drukker en uitgever van *Le Belge, ami du Roi et de la Patrie*. Dit laatste blad was samen met de *Courier des Pays-Bas* het eerste blad waarin De Potters brief was verschenen. Drie dagen later, op 12 februari 1830 deed het gerecht te Gent een huiszoeking in de kantoren van *Le Catholique des Pays-Bas* en *DV*. De dag daarop werd de 51jarige Jean Baptiste De Neve, uitgever-drukker van beide bladen, gevangen genomen en naar Brussel overgebracht. Op 14 februari 1830 werd A. Bartels, op dat ogenblik de enig bekende redacteur van de beide bladen, eveneens in hechtenis genomen en, na 24 uur in de Gentse Mamelokker te hebben doorgebracht, ook naar Brussel gevoerd.

Bij arrest van 13 maart 1830 verwees het Hoog Gerechtshof te Brussel de zes beklaagden naar het Assisenhof van Zuid-Brabant⁹: De Potter, Tielemans en Bartels, omdat ze in gedrukte geschriften de burgerij hadden aangezet tot een complot of aanslag, met het doel de regering van het land te veranderen of te vernietigen, en dit te hebben gedaan als daders, mededaders of medeplichtigen; Coché-Mommens, Vanderstraeten en De Neve als medeplichtigen aan dit feit. De kranten die vervolgd werden waren *Le Courier des Pays-Bas* van 1 en 3 februari 1830, *Le Belge* van 31 januari en 3 februari en *Le Catholique des Pays-Bas* van 31 januari, 4, 6 en 7 februari 1830. Het artikel „Souscription nationale” verscheen

9. Het rechtsgeding tegen die zes werd uitgegeven onder de titel *Procès porté devant la Cour d'Assises du Brabant Méridional contre L. De Potter, F. Tielemans, A. Barthels, J. J. Coché-Mommens, E. Vanderstraeten, et J.-B. De Neve, accusés d'avoir excité directement à un complot ou attentat ayant pour but de changer ou de détruire le gouvernement du Royaume des Pays-Bas, contenant La Correspondance saisie chez les accusés et leurs interrogatoires donnant l'Explication des Dénominations Insultantes par lesquelles sont Désignés de Hauts Personnages, d'Eminents Fonctionnaires et autres, etc. ainsi que nombre de pièces diverses des plus intéressantes; orné de deux lithographies (Bruxelles, juin 1830) 2 dln. Zie W. P. Sautyn Kluit, *op. cit.*, blz. 367 e.v. en R. Van Sint-Jan, *op. cit.*, blz. 138.*

in *Le Catholique des Pays-Bas* en *Le Belge* van 31 januari, en ook in *Le Politique* en *Le Courier de la Meuse*, beide van Luik; *Le Courier des Pays-Bas* publiceerde het in zijn nummer van 1 februari. De Potters brief van 1 februari over het ontwerp van een confederatie, die door Tielemans was bedacht, verscheen in *Le Courier des Pays-Bas* en *Le Belge* van 3 februari en werd overgenomen in *Le Catholique des Pays-Bas* van 4 februari. Deze voegde nog het een en het ander toe in zijn nummers van 6 en 7 februari.

De zaak kwam voor de eerste maal voor op vrijdag 16 april 1830¹⁰ en werd 's anderendaags voortgezet. Advocaat-Generaal Spruyt was aan het woord op 19, 20 en 21 april. Van bij het begin verzetten de drie verdedigers van De Potter, Gendebien, Van de Weyer en Van Meenen zich tegen het gebruiken van de in beslag genomen briefwisseling als zijnde van particuliere aard. Ze vorderden dat het Hof in die zin uitspraak zou doen; de verdedigers der andere beschuldigten sloten zich hierbij aan, behalve Advocaat De Gamon, die, ten behoeve van zijn cliënt Tielemans, zelf gebruik zou maken van die correspondentie. Het Hof echter ontzegde die vordering bij arrest van 19 en 29 april 1830. Op vrijdag 30 april 1830 veroordeelde het De Potter tot 8 jaar ballingschap, Tielemans en Bartels tot 7 jaar en De Neve tot vijf jaar. Ieder van hen zou voor diezelfde tijd onder het toezicht van de politie blijven. De twee anderen, Coché-Mommens en Vanderstraeten werden vrijgesproken. De vier veroordeelden deden een beroep op cassatie op 3 mei 1830, en De Potter, Tielemans en Bartels gingen in beroep tegen de arresten van 19 en 29 april. Dit werd behandeld op 24, 25 en 26 mei 1830 en eindigde met een verwerping van hun beroep.

Het verslag van het proces verscheen in *DV* op 20, 23, 27 en 30 april en op 4 mei 1830. „M. De Neve ... antwoord op de verscheide vragen dat hy zich geenszins bemoeit met den opstel van den *Catholique* en den *Vaderlander* en diesvolgens op die punten geene inlichtingen te geven heeft”¹¹. Een uitvoerig verslag verschijnt op 23 april. Eruit blijkt dat „aen M. De Potter is er ook gevraagd of hy geenen opsteller was van den *Vaderlander*; daerop heeft hy geantwoord dat hy de vlaemsche tael niet kende”. Ook Bartels ontkent dat hy opsteller is van *DV* en hij antwoordt

10. *DV* publiceert die dag (1a) de stukken die op het bureel van de krant gevonden werden en gebruikt zullen worden in het proces tegen De Neve o.a. „3. Eenen naemloozen brief aen de opsteller van *de Vaderlander* op het openbaer onderwijs”. Op Bartels werd gevonden: „6. Brief aen den *Vaderlander* op de listen gebruykt om eenen borgemeester petitionnaris af te stellen”.

11. *DV* 20 april 1830, 1a.

niet op de vraag wie het dan wel is. Eveneens van De Neve geraakt men niet te weten wie *DV* opstelt; op de vraag „Is het Bartels niet”, antwoordt hij: „Ik denk het niet”. Volgens Advocaat-Generaal Spruyt is *DV* „dit blad, dat opgesteld wordt om oproer in Vlaenderen op te wekken”¹², waarop *DV* de ironische uitroep „ey ! ey !” laat volgen. De verdediging van de beschuldigen wordt eveneens uitvoerig behandeld in *DV*. De verdedigers beweren dat de beklagden „de herstelling der bezwaren en niet eene omwenteling begeren”. *DV* commentarieert als volgt de beschuldiging door Advocaat-Generaal Spruyt :

M. den advokaet-generael is ryk in gissingen ; maer die veel gist, stelt zich ook bloot aen vele misslagen, om niet meer te zeggen. Hy wilt MM. De Potter en Tielemans voor *opstellers* of *medewerkers* van den *Vaderlander* uytgeven. Nooyt heeft den *Vaderlander* eene letter van de twee beschuldigen ontvangen om in dit blad te plaetsen.

Hy noemt den *Vaderlander* een brandstichtend blad, geschikt om onlust in Vlaenderen op te stoken. Wy dagen hem uyt om aentoonen, waer wy het volk opgewekt hebben om tegen de *wetten* op te staen, waer wy het tot wanorde opgeroepen hebben ... Wy hebben het volk opgewekt om van zyne regten gebruyk te maken, wy hebben het zyne regten leeren kennen ... Als dit misdaden zyn, zoo moet er dan gene vryheyd der drukpers bestaen, en moet er nog min eene Grondwet wezen indien men van de zelve geen gebruyk maken mag¹³.

Op 4 mei 1830 wordt alleen de veroordeling van de beschuldigen vermeld zonder commentaar. Dit commentaar vindt men in *DV* van 7 mei 1830 (1a-b), o.a. :

Na alle die gegronde en klare pleytredens, na alle die onbetwistelyke wederleggingen der beschuldiging, had men zich moeten aen eenen anderen uytval verwachten. Nu het vonnis is gestreken, vier mannen die hunne kennissen, hunne middels, hunnen tyd, ja hun leven zelfs gewaegd en opgeofferd hebben uyt liefde voor hun vaderland, gaen nu hetzelfde moeten verlaten en in eene vreemde streek hun kloekmoedigheyd moeten uytboeten.

.....

Tegen de gevoelens en gedachten kan men niets uytwerken met gevang, ballingschap, zweerd, kanon of galg. De lyfstraffelyke wetten kunnen wel eenige vrees injagen, maer zy kunnen de overtuiging des gemoeds niet te wege brengen, zegt een geleerd man ... Het vonnis te Brussel gestreken ... is eene reden te meer voor de Belgen, van met alle wettige en vreedzame middelen tot het bekomen van hunne staetkundige, borgerlyke en godsdienstige vryheden te werken.

12. *DV* 23 april 1830, 2b.

13. *DV* 30 april 1830, 4a.

Als de veroordeelden hun ballingschap aanvangen en naar Pruisen proberen uit te wijken, volgt *DV* hun reis en wederwaardigheden op de voet. De inlichtingen verschijnen steeds op de frontpagina¹⁴. Ze kunnen o.a. Pruisen niet binnen omdat hun reispas niet in orde is, verblijven lange tijd te Vaals en hebben er allerlei moeilijkheden, om ten slotte naar Parijs te kunnen uitwijken¹⁵. *DV* opent op 6 juli 1830, naar het voorbeeld van de *Catholique des Pays-Bas* en de *Courier de la Meuse* in zijn kantoor „eene inschryving tot onderstand der vier verbannen Belgen”.

Intussen had Edmond Beaucarne (1807-1894) de twee Gentse bladen van De Neve overgenomen en was de „Wet van den 1sten juni 1830, tot beteugeling van hoon en laster en andere vergripen tegen het openbaar gezag en de algemene rust”, Staatsblad N° 15, tot stand gekomen¹⁶. Deze had ten gevolge dat „de maand juli van het jaar 1830 (zich) kenmerkte door een waren kruistocht van alle parketten tegen de dagbladen”¹⁷. A. Bartels spreekt van 30 vervolgingen, benevens tal van moeilijkheden die aan verscheidene Vlaamse bladen berokkend werden¹⁸. Beaucarne „méritait la palme des premières persécutions : elle ne lui fut pas refusée. Traduit aux assises, pour avoir exprimé l'opinion que le parti belge réparerait bientôt ses pertes électorales, il fut invectivé en pleine audience, par le procureur-criminel de Coninck, avec une acrimonie dont les annales judiciaires n'offrent peut-être pas d'exemple”¹⁹. In de namiddag van 10 juli 1830 moest E. Beaucarne „in het parket van M. den regter van onderzoek by de rechtbank van eersten aanleg ... verschynen”²⁰. Op 12 juli ontving hij een dagvaarding om op zaterdag 17 juli voor de correctionele rechtbank te verschijnen²¹. Beaucarne werd er verdedigd door S. Van de Weyer, Rooman, Bailiu en Le Bègue. De procureur de Coninck eiste strenge straffen, maar de zaak wordt uitgesteld en Beaucarne

14. Zie o.a. *DV* 15 juni 1830 1a, 18 juni 1b, 29 juni 1a-b, 2 juli 1a, 23 juli 1a, 30 juli 1a en 3 augustus 1a.

15. *DV* 24 augustus 1830, 1a.

16. Werd ook pas afgeschaft in 1886. Zie W. P. Sautyn Kluit, *op. cit.*, blz. 383.

17. W. P. Sautyn Kluit, *op. cit.*, blz. 386.

18. A. Bartels, *op. cit.*, blz. 206. Hij spreekt van *DV*, den *Antwerpenaer* en de *Standaert der Vlaanderen* van Brugge. De *Journal des Flandres*, door Bartels op blz. 7 geciteerd, spreekt van „une poursuite par jour du 30 juillet ... jusqu'au 25 août”. Bartels heeft het ook over een zekere Bauweleers van de *Catholique des Pays-Bas* die vervolgd werd.

19. A. Bartels, *op. cit.*, blz. 205.

20. *DV* 13 juli 1830, 1b.

21. Voor het verslag van het proces zie [E. Beaucarne], *Edmond Beaucarne* (s. loco, s.d.), blz. 57-71 en R. Hélias d'Huddeghem, *De l'administration de la justice aux Pays-Bas sous le ministère de C. F. van Maanen, avec une analyse des principaux procès criminels politiques et des autres persécutions depuis l'an 1815 jusqu'au 28 août 1830* (Gand, 1830), blz. 98-110. Zie verder ook *DV* 16 juli 1830 1a, 20 juli 1830 1a en 23 juli 1830 3a.

gaat in beroep. Op 29 juli 1830 moet hij te Brussel verschijnen en wordt er veroordeeld. Om tijd te winnen stelt hij een beroep op cassatie in ²². Twee maand later op 27 september 1830 tussen 7 en 8 uur 's avonds werd in Beaucarnes kantoor gewapenderhand binnengevallen ; men legde de zegels op de persen, ontnam Beaucarne zijn papieren en hijzelf werd omstreeks 10 uur naar het huis van bewaring overgebracht op de Coupure, begeleid door een sterke escorte. In het kantoor bevonden zich op het ogenblik van de inval nog Frans Vergauwen, baron Charles Coppens, graaf Eugène d'Hane en advocaat Rooman. Deze personen mochten slechts het kantoor verlaten nadat Beaucarne vertrokken was. Beaucarne werd gevangen gehouden tot en met 30 september, datum waarop hij 's avonds de vrijheid terugkreeg. Inmiddels had in Brussel de omwenteling plaats gevonden en werden de Hollanders verdreven. Beaucarnes blad *Le Catholique des Pays-Bas* werd al spoedig, op 4 oktober 1830, omgedoopt in *Journal des Flandres*. *DV* behield zijn titel. In zijn nummer van 5 oktober 1830, 4a luidt het :

De kamer van beraedslaging in aendacht nemende dat de openbare rust konde meer en meer in gevaer komen door het langer gevangen houden van onzen uytgever M. Edm. Beaucarne, heeft besloten hem aanstonds in vryheid te stellen. Den zelve avond is M. den prokureur des Konings de zegels van de drukkerij en perssen komen ligten ²³.

2. MOEILIKHEDEN MET DE GEESTELIJKE OVERHEID

In de loop van zijn bestaan kreeg *DV* niet alleen last met de wereldlijke overheid, ook met de geestelijke autoriteiten kwam het blad in conflict.

Zolang Mgr. Vandevelde bisschop van Gent was, hadden *DV* en de *Journal des Flandres* alsmede hun eigenaars in hem een goede steun en bondgenoot. Hij hield hen als het ware een beschermende hand boven het hoofd : zo kon J. B. De Neve einde 1832 - september 1833 ²⁴ rekenen op de krachtige steun van de bisschop wanneer van ultra-conservatieve zijde een hevige drukking op hem werd uitgeoefend zodat hij ten slotte min of meer gedwongen was zich uit *DV* en de *Journal des Flandres* terug te

22. [E. Beaucarne], *op. cit.*, blz. 5.

23. *DV* verscheen niet op vrijdag 1 oktober 1830.

24. Dan nemen de gebroeders Vergauwen zijn bladen van hem over.

trekken²⁵.

Mgr. Vandevelde was het volkomen eens met de progressistische en democratische richting die door de priesters D. F. Verduyn, J. J. De Smet, en kannunik R. Raepsaet, secretaris van de bisschop, aan de bladen werd gegeven. De progressisten onder de katholieken wilden „in de nieuwe staat het vrijheidsregime zo grondig mogelijk doorzetten, aldus voor de katholieken de politieke voorwaarden scheppende tot een maximale ontplooiing, ongehinderd door een vorstelijke controle”²⁶. De conservatieven daarentegen traden remmend, soms zelfs contra-revolutionair op, ze desolidariseerden zich van de „moderne vrijheden”, wilden het patroon van de gecentraliseerde staat behouden met de Kerk en het groot-grondbezit als fermenten²⁷. De progressisten zijn vooral te vinden in het Westen van het land. Een eerste karakteristiek ervan is dat ze „restent des ultramontains et des traditionalistes intransigeants. Fidélité à la petite patrie – commune ou province – attachement désespéré à ses us et coutumes, telle est leur première caractéristique. Les progressistes sont donc fédéralistes, bien qu’ils se déclarent également patriotes belges, et même ultrapatriotes, mainteneurs de l’esprit national (*Volksgeist*)”²⁸. Verdere karakteristieken van de progressisten in het katholieke kamp zijn: vooreerst trouw aan de volkstaal: de Vlaamse democraten protesteren tegen de „gallomaanse furie” bij de administratie, de balie en het onderwijs. België franciseren is in hun optiek een misdaad tegen de natie want volgens hen is Frankrijk de gevaarlijkste tegenstrever die ons land wil annexeren en de bevolking knechten²⁹. Verder: trouw aan de godsdienst: wanneer ze de scheiding van Kerk en Staat, of liever de onafhankelijkheid van beide voorstaan dan is dit omdat gelijk welk ander systeem de ondergeschiktheid van de kerk aan de staat zou betekenen. Ook blijven ze trouw aan het liberaal katholicisme (het

25. Zie E. Voordeckers, *Bijdrage tot de geschiedenis van de Gentse Pers. Repertorium (1667-1914)* (Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis. Bijdrage 35, Leuven, 1964), blz. 284; H. Haag, *Les origines du catholicisme libéral en Belgique (1789-1839)* (Université de Louvain. Recueil de Travaux d’Histoire et de Philologie, 3me Série, Fascicule 36, Louvain, 1950), blz. 212-213; H. Haag, *Les droits de la Cité. Les catholiques-démocrates et la défense de nos franchises communales 1833-1836* (Editions universitaires. Les Presses de Belgique, Bruxelles, 1946) (Événements et personnages de notre histoire nationale (Anciens Pays-Bas et Belgique), Collection sous la direction de L. van der Essen), blz. 58-59, en A. Vermeersch en H. Wouters, *Bijdragen tot de geschiedenis van de Belgische pers 1830-1848* (Interuniversitair Centrum voor Hedendaagse Geschiedenis, Bijdrage 4, Leuven-Parijs, 1958), blz. 20.

26. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 18.

27. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, ibidem.

28. H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 204.

29. H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 205, en *Journal des Flandres*, 15 juli 1839, 3a.

unionisme) ; ze denken dit door tot in zijn uiterste consequenties : ze zijn voor het algemeen stemrecht. Immers, hoe meer invloed het volk heeft in de staat, hoe meer de katholieken hun macht zullen zien stijgen, oordelen ze. De nationalistische bourgeoisie is de ware vijand van de traditionele orde en niet de landbouwers en arbeiders, die gelovig en conservatief gebleven zijn. De kerk beschikt nog steeds over de massa en daarom, zeggen ze, is de democratie haar gunstig. Hoe meer vooruitgang er op dit gebied gebeurt, hoe meer macht de katholieken zullen krijgen en hoe meer de religieuze beginselen wortel zullen schieten in de instellingen³⁰. Eenzelfde scheiding vertoont zich in de liberale rangen. Ook daar is er een onderscheid tussen vooruitstrevende progressisten en gematigde conservatieven. In die tijd, „au début de l'indépendance et durant au moins une quinzaine d'années, il ne s'agit pas ... de distinguer entre libéraux et catholiques, cléricaux ou anticléricaux, mais entre avancés et modérés et cela plutôt en matière démocratique. Longtemps on vit des catholiques côtoyer des libéraux sur les listes électorales”³¹. Tot de vooruitstrevende groep behoren de meeste priesters, en onder de leken o.a. Robiano de Borsbeek, H. Vilain XIII, Mérode, Dubus, B. Dumortier en Vergauwen. Tot de conservatieven behoren kannunik Rijckewaert³², de markies de Rhodes, baron de Gerlache, Stas, Raikem en priester Pierre Kersten. Het blad van deze laatste is de *Courier de la Meuse*, die gesteund wordt door Mgr. Van Bommel van Luik. Mgr. Delplanque van Doornik steunt de progressistische krant *Le Courier de l'Escaut*. De aartsbisschop Mgr. Sterckx veroordeelt de democraten vooralsnog niet³³.

Onder de katholieken verwekte de pauselijke encycliek *Mirari vos* (Paus Gregorius XVI) van 15 augustus 1832, inhoudende de veroordeling van Lamennais en het liberaal katholicisme, een grote deining. De *Courier de la Meuse* publiceerde op 1 september 1832 enthousiast de encycliek, waarin ze de bevestiging zag van haar campagne tegen de liberale geest van de Belgische Consti-

30. H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 205-206.

31. A. Simon, *L'Hypothèse libérale en Belgique, Documents inédits 1839-1907* (Wetteren, 1956), blz. 66.

32. Samen met de kanunniken Van der Gote en Bracq stichtte hij *Le Mémorial du Clergé* in mei 1833. In het eerste nummer wordt de encycliek *Mirari vos* met enthousiasme gepubliceerd. Het kent echter maar 8 nummers. In januari 1834 verdween het omdat Mgr. Vandevelde een einde wilde maken aan de voortdurende twisten tussen „de lamennisten” en „de encyclisten”. Zie E. Voordeckers, *op. cit.*, blz. 341-342, H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 214, A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 21 en [B. Beeckman], *Le Livre noir ou la propagande ecclésiastique belge dévoilée* (Bruxelles, 1838), passim.

33. H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 209 en 212.

tutie³⁴. De *Journal des Flandres* drukt de encycliek pas in haar nummer van 4 oktober 1832, terwijl *DV* haar helemaal niet publiceert onder het voorwendsel „dat er tot nog toe, geene authentieke vertaling van die omzendbrief bestaet”³⁵. Er is nochtans wel een vertaling in omloop, maar deze is volgens *DV* „op zyn orangistisch vertaald”. Deze vertaling wordt over de hekel gehaald in twee brieven „Aen den opsteller van Den Vaderlander”³⁶. *DV* commentarieert niet rechtstreeks de encycliek, net zoals de *Journal des Flandres*.

De encycliek *Singulari nos* van 25 juni 1834, die de *Paroles d'un Croquant*, gepubliceerd door Lamennais in april 1834 en met enorm succes in België verspreid, veroordeelt, wordt evenmin in *DV* gepubliceerd en gecommuniceerd³⁷. Van de Belgische bisschoppen is het alleen Mgr. Boussen, bisschop van Brugge, die de encycliek publiceert. Te Rome krijgt Mgr. Sterckx, de aartsbisschop, gelijk: de encycliek moet niet worden gepubliceerd in België, de *Journal des Flandres* en *DV* worden niet gelaakt en de democraten in Vlaanderen en in het Doornikse behouden hun prestige³⁸. De invloed van de progressistische geestelijken bereikt in 1834-35 haar zenith. *DV* en de *Journal des Flandres* kunnen „in de beschermende schaduw van de bisschop ongestoord in politicis ... uiting geven aan haar liberaal katholicisme”³⁹. Het einde van deze bisschop betekende voor de twee Gentse bladen echter het begin van ernstige moeilijkheden.

In mei 1838 neemt de zieke Mgr. Vandevelde ontslag. Op 23 juni wordt bekend gemaakt dat hij overgeplaatst is naar een bisdom „in partibus infidelium”. In april was een nieuwe zaakgelastigde van de H. Stoel gekomen, Mgr. Fornari, wiens opdracht het was de democratische geestdrift van de Belgische clerus vooral in het bisdom Gent te temperen. Op 13 augustus 1838⁴⁰ wordt kanunnik Delebecque, directeur van het seminarie te Brugge, gekozen tot bisschop van Gent. Hij neemt zijn bisschoppelijke zetel in bezit op 1 november en wordt gewijd op 4 november, door de aartsbisschop van Mechelen. De redacteurs van *DV* en de *Journal des Flandres* worden niet uitgenodigd tot het bijwonen van de

34. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 20 en H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 181. De encycliek wordt niet voorgelezen in de kerken. Het publiek hoort ervan in de kranten. Cf. Th. Luykx, *Politieke Geschiedenis van België van 1789 tot heden* (Brussel-Amsterdam, 1969²), blz. 65.

35. *DV* 13 oktober 1832, 3a.

36. *DV* 13 oktober 1832, 2b-3a en 23 oktober 1832, 2b-3a.

37. De *Journal des Flandres* publiceert de encycliek zonder commentaar op 20 juli 1834, 1a-2a.

38. H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 215-217.

39. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 22.

40. Mgr. Vandevelde stierf op 7 augustus 1838.

ceremonie. Reeds 5 dagen later ontbiedt de nieuwe bisschop een geestelijke, actionaris van de bladen, en deelt hem zijn verlangens mee: te Gent wil hij maar één franstalig blad dat de geest van de grondwet zou aanvaarden maar alle „democratische” ijver zou achterwege laten⁴¹. De eigenaars van *Le Constitutionnel des Flandres* (1834-1839), een blad met een kleine oplage⁴² en een anti-lamennistische en anti-democratische strekking, hadden zich reeds akkoord verklaard.

's Anderendaags, op 10 november 1838, vragen de eigenaars van *DV* en de *Journal des Flandres* aan de bisschop hun zijn voorstellen in verband met die persconcentratie mee te delen. De bisschop laat hun de volgende voorwaarden weten:

1. fusie van de twee Franstalige bladen;
2. vorming van een commissie van 4 leden, twee geestelijken door Mgr. gekozen en twee leken waarvan de ene een van de eigenaars van *Le Constitutionnel des Flandres* zou zijn en de andere een van de eigenaars van de *Journal des Flandres*;
3. de helft van de aandelen van de *Journal des Flandres* zou aan Mgr. dienen afgestaan te worden;
4. ontslag van de hoofdredacteur van de *Journal des Flandres* om vervangen te worden door deze van de *Constitutionnel des Flandres*, die bovendien boekhouder en verantwoordelijke uitgever van het blad zou zijn;
5. ontslag van ten minste vier letterzetters om vervangen te worden door evenveel zetters van de *Constitutionnel*;
6. afstand van de titel;
7. behoud van *DV* en zijn redacteur⁴³.

De gebroeders Vergauwen zijn fel onder de indruk van de strengheid van die voorwaarden en doen een beroep op politieke vrienden te Brussel om stappen aan te wenden bij de internuncius, zonder veel succes blijkbaar. De ongeduldige bisschop ontbiedt echter een andere geestelijke, aandeelhouder van de *Journal des Flandres*, en verzoekt hem zijn ontslag te nemen, daar hij weldra de progressistische krant zal verbieden.

Kardinaal Sterckx komt echter tussenbeide en raadt Mgr. Dele-

41. Zie hiervoor: H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 234 e.v.; A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 23-25 en E. De Moreau, S.J., „Les idées ménaisiennes en Belgique”, *Nouvelle revue théologique*, tome 55 (Paris-Tournai, 1928), 591-593. Wij steunen op deze drie werken. Over de invloed van Lamennais op de Belgische katholieken zie ook Ch. Terlinden, *Guillaume 1er, roi des Pays-Bas, et l'église catholique en Belgique (1814-1830)* (Bruxelles, 1906) II, blz. 240, 253 e.v. en vooral blz. 405 e.v.

42. In 1834: 97, 1835: 140, 1836: 138, 1837: 143, 1838: 147. Zie E. Voordeckers, *op. cit.*, blz. 135. *DV* noemt het blad steeds „het blad met de 61 in-schryvers”.

43. Zie ook *DV* 25 december 1838, 2b-c.

becque tot meer verzoenlijkheid aan. Een nieuwe ontmoeting heeft plaats tussen de bisschop en de eigenaars van de *Journal des Flandres* en *DV*. De volgende nieuwe voorwaarden zijn er het gevolg van :

1. het nieuwe blad, fusie van de *Journal des Flandres* en *Le Constitutionnel des Flandres*, zou de naam dragen van *Echo des Flandres* ;
2. het blad zou onafhankelijk zijn ;
3. het eigendomsrecht van het nieuwe blad, samen met dat van *DV*, zou uitgeoefend worden door een commissie samengesteld uit Heyman-Hye en Jean Vergauwen⁴⁴ van de *Journal des Flandres*, en d'Hane-de Potter⁴⁵ van de *Constitutionnel des Flandres* ;
4. aan deze commissie zou een geestelijke, naar keus van de bisschop, als adjunct worden toegevoegd. Hij zou belast zijn met de bisschoppelijke censuur op de artikels die betrekking hebben op de godsdienst, en zou mede beraadslagen in de raad van de commissie in al wat de redactie van beide bladen zou betreffen ;
5. de nieuwe commissie zou de bijzondere statuten opstellen, de financiële en materiële zaken regelen, en de redacteurs aanstellen waaronder een van de *Constitutionnel des Flandres* ;
6. de commissie zou geen geestelijke in haar schoot toelaten tenzij deze vermeld onder artikel 4⁴⁶.

Voorals de verbintenis vervat onder artikel 4 konden de eigenaars van *DV* en de *Journal des Flandres* niet in overeenstemming brengen met hun geestelijke vrijheid en ze weigerden dit artikel te aanvaarden. Mgr. Delebecque gaat nu te rade bij Mgr. Fornari ; deze raadt hem aan onwrikbaar in zijn besluit te blijven en niet toe te geven. Na overleg ook met zijn vicarissen-generaal richt de bisschop een in het Latijn gesteld rondschriften aan de geestelijken van zijn diocesis, gedateerd op 21 december 1838, waarin hij hun de redactie, het propageren, ondersteunen en lezen van de *Journal des Flandres* en *DV* verbiedt.

De indruk die dit rondschriften verwekte, was explosief. „De ganse Belgische perswereld werd in opschudding gebracht”⁴⁷. In *Le Messager de Gand*⁴⁸ luidt het : „Cet événement, car ce n'est

44. Jean Vergauwen-Goethals, geboren te Gent op 21 februari 1799, lid van het Nationaal Congres, provinciaal raadshier, senator van 1855 tot 1863, stierf te Gent op 29 maart 1881. Zie H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 235, n. 4.

45. d'Hane-de Potter was geboren op 6 februari 1797. Hij was administrateur-inspecteur van de universiteit te Gent. Zie H. Haag, *ibidem*.

46. Zie voor deze voorwaarden *DV* 28 december 1838, 1b.

47. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 24.

48. 26 december 1838, 1a.

rien moins que cela, est grave. Depuis deux jours qu'il est connu, il préoccupe toute la population de la ville et de la province". De maatregel door de bisschop getroffen tegen de beide Gentse bladen schijnt „un caractère plus politique que religieux”⁴⁹ te hebben. *DV* schrijft :

Moet men niet met bloedige tranen beweenen dat Mgr. Delebecque, die herhaelde mael zeyde *geheel en gansch VREMD aen alle politiek te willen blyven*, zich nu, waarschylyk door onvoorzigtige raedsmannen aengedreven, met de staetkunde zoo sterk bemoeyt en aldus tot werktuyg dient aen die coterie, welke niets anders begeert dan onze vryheden onder de voeten te trappelen, en niets verlangt dan de konstitutie veranderd en de vryheyd van drukpers vernietigd te zien ?⁵⁰

DV en de *Journal des Flandres* aanvaarden zo maar niet het feit dat ze veroordeeld worden en verboden door de bisschop. „Waarom worden wij verboden ?” vragen ze zich af. „Men deelt ons de redenen niet mee ; en waarom wordt de lectuur van onze bladen alleen aan de geestelijkheid verboden en niet aan alle lezers wie dan ook, aangezien we zo schadelijk zijn ?”⁵¹ Vooral *DV* is verbolgen. De bisschop had zich immers eerst tevreden getoond over het blad en wilde het eerst behouden, en „den opsteller⁵² van den *Vaderlander* (was) den eenigsten persoon die Mgr. in het personeel van den opstel en bureel der twee dagbladeren wilde behouden, aengezien hy geene bezwaren tegen den *Vaderlander* of deszelfs opstel deed gelden”⁵³. „Waaraan zyn wy heden nu pligtig ? Welk is onze misdaed ? Wat hebben wy misdreven, om verboden en veroordeeld te worden ?” zo vraagt *DV* zich af. Het blad komt tot het besluit dat het veroordeeld is niet om wat het geschreven heeft maar „voor het vervolg, voor het toekomstende”, voor wat het schrijven zal ; „het is voor het geen wy nog niet gedacht, nog niet geschreven, nog niet gedrukt hebben dat wy veroordeeld worden !”⁵⁴ *DV* vindt echter dat het blad zich niets te verwijten heeft, dat de bisschop zijn maatregelen getroffen heeft niet omdat hij het zo wilde maar omdat hij werd gedwongen door „de bevelen van hoogere hand” en het besluit :

49. H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 237.

50. *DV* 30 augustus 1839, 2b.

51. Zie *DV* 28 december 1838, 2b.

52. Jacob Lodewijk De Clercq. Zie over hem I. von Düringsfeld, *Von der Schelde bis zur Maas. Das geistige Leben der Vlamingen seit dem Wiederaufblühen der Literatur. Biographien, Bibliographien und Proben* III (Leipzig/Brüssel, 1861), blz. 302.

53. *DV* 25 december 1838, 3a.

54. *DV* 25 december 1838, 3b.

Voor wat ons nu aengaet, terwyl wy niet opgehouden hebben katholiek te zyn, terwyl wy geenszins aen de leering van den katholyken godsdienst tegenstrydig zyn, gelooven wy ons niets te verwyten te hebben, en, by gevolg, vryelyk te mogen den weg voort te bewandelen die wy hebben ingeslagen en onder het zelve vaandel te blyven stryden, onder welk wy meer dan eene overwinning behaald hebben.

Katholyk en patriotiek, voorstaender van den godsdienst en verdediger van het vaderland, den *Vaderlander* zal de zelve grondstelselen, die hy tot hier toe beleden heeft, blyven verdedigen met de zelve onafhangelykheid en rondborstigheid van welke hy tot hier toe bewyzen heeft gegeven. Verknocht aen godsdienst en vaderland, ons dagblad zal niet ophouden de zelve belangen, die het tot hier toe heeft voorgestaen, te verdedigen. Onze onderneming is geene financieele speculatie; de zending met welke wy belast zyn is edeler, zy heeft een hooger doel. Wy hebben trachten aen die zending te beantwoorden en ons blyven weerdig maken van het algemeen vertrouwen, welk ons tot hier toe nog niet heeft ontbroken⁵⁵.

Beide Gentse bladen worden van alle kanten gesteund. Men stelt hen voor financiële hulp te verlenen met geld dat omgehaald werd voor de universiteit van Leuven, maar *DV* weigert dit, zeggende „dat onzen financieelen toestand verre is van niet allervoldoende te zyn”⁵⁶. De beide bladen ondervinden ook steun vanwege andere bladen. *Le Belge* vooral en ook de *Courier de l'Escaut* evenals de *Messenger de Gand*, verhelen hun sympathie voor de progressistische katholieken niet. Maar „ook de direkt geïnteresseerde, de traditionalistische clerus der Vlaanderen, aanvaardde niet zonder ongenoegen de bisschoppelijke circulaire”⁵⁷. De vicarissen-generaal Sonnevile en Desmet voerden met tegenzin de wilsbeschikking van de bisschop uit. Maar vooral Mgr. Boussen, bisschop van Brugge, desolidariseerde zich van de genomen maatregel en weigerde aan de dekens van West-Vlaanderen een gelijkaardig rondschrijven dat de lectuur van beide Gentse bladen ook zou verbieden, te sturen⁵⁸.

De Gentse bisschop was onder de indruk van deze felle reacties en werd erdoor op de weg teruggebracht. Reeds op 30 december, zes dagen na de publikatie van de circulaire, knoopte hij de onderhandelingen met Heyman-Hye, een van de eigenaars van de *Journal des Flandres* en *DV*, weer aan. Het artikel 4 waarvan de inhoud onaanvaardbaar was voor de twee bladen, werd sterk

55. *DV* 30 december 1838, 2b-c.

56. *DV* 9 januari 1839, 2b.

57. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 24.

58. H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 239.

geamendeerd : de geestelijke, belast met de bisschoppelijke censuur op het blad, zou zich niet kunnen bemoeien met de zuiver politieke bijdragen⁵⁹. Daaronder verstond de bisschop, zoals hij 's anderendaags (31 december 1838) aan Heyman-Hye meedeelde : „Wy (bisschop van Gent) verstaen door artikels die enkelyk politiek zyn, artikels die in geen hoegenaemd verband staen met de leerstukken van de morale der katholyke religie ; artikels, by gevolg, die niet handelen van stoffen overeenkomstig met dezen die in de twee encyclicas van den Heyligen Vader gedoemd zyn ; artikels ook die *onder welk voorwendsel het zyn moge* de christelyke liefde niet krenken, door beledigingen, lasteringen, personaliteyten, enz.”⁶⁰. De eigenaars van de twee bladen „geloofden dat zy rypelyk alles moesten overwegen”⁶¹. De bladen van 1 en 2 januari 1839 verschijnen zonder enige wijziging. Op 3 januari hebben de eigenaars nog steeds geen antwoord gegeven op de bisschoppelijke nota. De bisschop gaat nu nog verder in zijn toegevingen : hij is bereid de circulaire in te trekken en de *Constitutionnel des Flandres* op te offeren aan de *Journal des Flandres*, op één voorwaarde : de redacteurs van de *Journal des Flandres* en *DV* dienen zich publiek te verontschuldigen en hun beledigende aanvallen terug te nemen. Nieuwe bemiddelaars worden door de vicarissen-generaal aangeduid : het zijn de kanunniken Bernard De Smet, I. Verduyn en Jozef De Smet. Dezelfde dag begeven de eersten zich naar het huis van François Vergauwen, terwijl de laatste zich naar Jean Vergauwen begaf. Beide eigenaars van de bladen vinden de nieuwe voorstellen⁶² goed en aanvaardden ook de publieke verontschuldigungen in principe. Alleen konden de gebroeders Vergauwen het „moeilijk eens worden met de woordvoerders van het bisdom over de juiste bewoordingen die de draagwijdte van hun knieval zouden inhouden”⁶³. Op 3 januari werd het artikel opgesteld en 's middags aan kanunnik J. J. De Smet overhandigd. Deze gaf het door aan de vicarissen-generaal en allen keurden het artikel goed. Alleen moest de bisschop nog zijn fiat geven. Op 5 januari werden de gebroeders Vergauwen bij kanunnik J. J. De Smet geroepen : Mgr. Delebecque keurde het artikel af. De volgende nota werd hun hierbij overhandigd, nota die diende gepubliceerd te worden, zo niet zou de *Journal*

59. *DV* 30 oktober 1839, 2b.

60. *DV* 4 december 1839, 2b. Zie ook de *Journal des Flandres*, 20 september 1839, 2-3.

61. *DV* ibidem.

62. Er is geen sprake meer van het ontslaan van de hoofdredacteur, noch van zijn vervanging door die van de *Constitutionnel des Flandres*, noch van het wegzenden van vier typografen.

63. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 25 en *DV* 4 december 1839, 2b.

des Flandres (van *DV* is hier geen sprake) van titel moeten veranderen :

Wy hebben het geluk te mogen aenkondigen dat verscheide omstandigheden eene volle overeenkomst tusschen Mgr. en ons hebben te wege gebragt. Wy beweenen in dooling geleyd geweest te zyn door onnauwkeurige verhalen over verschillende punten en wy herroepen de redenen (propos) tegenstrydig aen den eerbied die men onzen eersten herder schuldig is, welke propoosten in eenige brieven en uyttreksels bevat waren ⁶⁴.

Dit kon door de gebroeders Vergauwen niet goedgekeurd worden daar zij „niet konden herroepen als benevens de waerheyd, dit, welke (zij) wisten echt te zyn” ⁶⁵.

Op 6 januari 1839 werd een van de medewerkers aan de *Journal des Flandres*, de latere minister Pierre De Decker, naar het seminarie geroepen, en samen met professor Oste, directeur Dubois en president De Mulder werd een nieuwe tekst opgesteld, die aan de gebroeders Vergauwen werd overhandigd op 7 januari :

Wy hebben het geluk te mogen aenkondigen dat er eene volkomene overeenkomst tusschen Mgr. en ons bewerkt is. Wy herkennen voor het onze niet, wy keuren af (désavouons) de beweringen (assertions) tegenstrydig aen den eerbied die men aen onzen eersten herder schuldig is, beweringen welke in eenige brieven en in eenige uytrekken van dagbladeren, die wy hebben afgekondigd, bevat zyn. Wy beweenen de verergernis welke die droevige debatten kunnen veroorzaakt hebben ⁶⁶.

De gebroeders Vergauwen beloofden deze tekst te zullen publiceren, maar ze wilden hem niet ondertekenen zoals Mgr. Delebecque het eiste, en wilden de tekst bovendien zien gevolgd worden door de volgende woorden :

Onnoodig is het te verklaren dat de politieke onafhangelykheid en het persooeneel van den eygendom en van den opstel van den *Journal des Flandres* en *Vaderlander* geene de minste verandering hebben ondergaen. De twee dagbladeren nemen enkelyk de bisschoppelyke censure aen voor alle godsdienstige stoffen ⁶⁷.

Pierre de Decker begaf zich met deze tekst naar het seminarie om hem te laten zien. Deze werd goedgekeurd door priester Bracq, die beloofde hem eveneens door de bisschop te zullen laten goedkeuren.

64. *DV* 4 december 1839, 2b-c.

65. *DV* ibidem.

66. *DV* ibidem.

67. *DV* 25 december 1839, 2b.

De gebroeders Vergauwen, aan wie beloofd werd 's anderen-daags 's avonds de goedkeuring van de bisschop te zullen mogen ontvangen, krijgen geen bericht gedurende de week die hierop volgt. Op 12 januari wordt kanunnik J. J. De Smet bij de bisschop ontboden. Deze geeft hem te kennen dat „alle onderhandelingen tusschen de eygenaer van den *Journal des Flandres* en *Vaderlander* en hem afgebroken waren, en dat hy met hun niet meer wilde te doen hebben”⁶⁸.

Mgr. Delebecque gaat nu te rade bij aartsbisschop Sterckx en gedraagt zich dus heel anders dan wanneer hij de beide Gentse bladen veroordeelde en pas nadien Mgr. Sterckx ervan op de hoogte bracht. Deze laatste laat dit in bedekte termen in zijn antwoord aan de bisschop van Gent verstaan. Het is altijd zijn mening geweest, schrijft hij, dat het tijdverlies was te proberen de *Journal des Flandres* en de *Constitutionnel des Flandres* te doen fusioneren. Ook het project van de bisschop om nu de *Constitutionnel des Flandres* in te trekken door middel van een concentratie met de *Journal des Flandres* kan hij niet goedkeuren. Elke overeenkomst schijnt hem onmogelijk op dit ogenblik. Mgr. Sterckx raadt dan ook een status-quo oplossing aan : opschorsing van alle onderhandelingen in afwachting van gunstiger omstandigheden. Hij suggereert verder een eventuele intrekking van de circulaire van 21 december 1838 indien de *Journal des Flandres* en *DV* in het vervolg zouden blijk geven van goede wil. De bisschop van Gent, die zich tot de aartsbisschop had gewend omdat hij „geslinderd tussen zijn principiële overtuiging die hem naar de *Constitutionnel des Flandres* en de daarachter schuilende politieke belangen verwees, de anti-democratische adviezen van Fornari enerzijds en de matigende wenken van zijn vicarissen-generaal, de onverzettelijkheid van de *Journal des Flandres* en het ongenoegen van de lagere clerus bij wie de opgejaagde krant een grote populariteit genoot, anderzijds”⁶⁹ geen raad meer wist, verbreekt nu onmiddellijk alle contact met de beide verboden bladen, onder voorwendsel dat op 7 januari de *Journal des Flandres* „een artikel-tje had afgekondigd, in welk er van een latynsche consultatie gesproken was. Mgr. beweerde te zyn aangerand en gaf te kennen dat het niet zeer eerlyk was, terwyl men onderhandelde, niet te zwygen”⁷⁰. De beide bladen van de gebroeders Vergauwen blijven dus verboden lectuur voor de geestelijken. De eigenaars van het kranten-duo aanvaarden noch censuur, noch intrekking, noch fusie,

68. *DV* 25 december 1839, 2b.

69. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 25.

70. *DV* 25 december 1839, 2b en de *Journal des Flandres* 20 september 1839, 2a.

noch publieke verontschuldiging, en hebben dus de krachtmeting met „ongerepte stellingen overleefd”⁷¹.

Mgr. Boussen, bisschop van Brugge, raadt aan Mgr. Delebecque capitulatie aan en intrekking van de circulaire, maar de bisschop van Gent blijft bij zijn besluit en weigert de defaitistische raadgevingen van zijn Brugse collega te volgen.

Intussen was het hele diocees in opschudding gebracht door de circulaire van 21 december 1838 en de erop volgende onderhandelingen. „Pendant plus de huit mois, l'évêque se vit attaqué de toutes manières. Le 7 septembre 1839, il adressait à son clergé et à ses fidèles une lettre de protestation. On affirmait qu'il avait jadis été suspendu par l'évêque de Cambrai ; on lui déniait le droit d'interdire la lecture d'écrits périodiques n'ayant pas encore vu le jour ; on l'accusait d'être l'exécuteur de la volonté „des aristocrates ministériels” ; on allait jusqu'à prétendre que sa circulaire violait la liberté constitutionnelle de la presse ; enfin, on le dépeignait comme un ennemi de nos institutions”⁷².

Einde augustus 1839 belast de bisschop van Gent een zekere Jezuïet, pater Van Caillie om tijdens een retraite die hij zelf voorzit, de aanwezige geestelijken te endoctrineren. De jezuïet heeft

verscheyde malen tegen den *Vaderlander*, *Journal des Flandres en Belge*, uytgevallen, heeft die dagbladeren slechte, verachtelyke, ver... gazetten genoemd, en heeft de *Organe des Flandres*⁷³ aanbevolen, en gezeyd dat dezen, die een abonnement in de *Organe* namen, een goed werk deden⁷⁴.

Niet te vreden met tegen de *Journal des Flandres* en *Vaderlander* te prediken, heeft M. den jesuit Van Caille de konstitutie aangerand en de vryheyd der drukpers het grootste der onheylen genoemd. De benoemingen van *detestabilis* en *funesta*, zoo men ons verzekert, zyn door den predikant aen de belgische konstitutie gegeven. Dit staetkundig sermoen in eene geestelyke retraite heeft alle aenwezigen verstomd⁷⁵.

De lectuur van *DV* en van haar Franstalig zusterblad worden opnieuw verboden. De Vlaamse clerus „schisma et haeresis est” en de grondwettelijke vrijheid „venenum ac maximum malum. —

71. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 25.

72. E. de Moreau, *op. cit.*, 591-592. D. Destanberg, *Gent sedert 1831, voornaamste gebeurtenissen. Eerste reeks 1831-1840* (Gent, 1903), blz. 244, citeert een volksliedje waarin Mgr. Delebecque een „woelzieken tiekenhaen” genoemd wordt die zich ten onrechte inlaat met staatszaken.

73. Dit blad werd opgericht als opvolger van *Le Constitutionnel des Flandres* in de lente van 1839: eerste nummer op 17 maart 1839, laatste nummer op 20 maart 1852. Zie E. Voordeckers, *op. cit.*, blz. 388.

74. De tekst in het Latijn luidde: *actum perfectionis clericalis et rem gratissimam faciunt episcopo.*

75. *DV* 30 augustus 1839, 2a.

Ut venenum serpit”⁷⁶. Nauwelijks zijn deze woorden van *DV* en de *Journal des Flandres*⁷⁷ verschenen of de bisschop leest ze voor aan de geestelijken die in retraite zijn. Een priester leest daarop op de trappen van het altaar een protestbrief voor waarin de beweringen van de progressistische kranten gelogenstraft worden. Dit protest wordt door 139 geestelijken (d.i. alle aanwezigen) ondertekend en naar de twee bladen gestuurd met de eis het op te nemen⁷⁸. *DV* publiceert de namen van de 139 ondertekenaars en voegt er allerlei commentaar aan toe. Het blad is erover verontwaardigd dat onder die 139 geestelijken zich ook diegenen bevinden die aan het blad de woorden van Pater Van Caillie hadden overgebracht. Het publiceert echter hun namen niet en beweert dat ze het protest ondertekenden uit schrik. Verder schrijft het :

Hadden wy geenen meerderen eerbied voor de bedienaars van onzen godsdienst, hadden wy geene meerdere achting voor onze religie, waken wy niet voor de verergernissen terug ... wy zouden misschien reeds eene aenklaaging tot de regtbanken gestierd hebben ; doch dezen middel, aen welken wy nog niet geheel verzaekt hebben, zullen wy maer gebruyken voor zoo veel wy anders geene verregtveerdiging kunnen bekomen⁷⁹.

Dit alles verhoogde nog de populariteit van *DV* die aan de leken niet verboden werd en die hoe langer hoe meer in de oppositie gedreven werd. Aan de tegenkantingen lieten de gebroeders Vergauwen zich intussen weinig gelegen. Slechts 3 abonneenten schrijven hun abonnement op *DV* af en een „dobbelt getal nieuwe inschryvers” vergoedt *DV* voor dit minieme verlies⁸⁰.

Het resultaat van de twist is het volgende : de capitulatie van de democraten is onvermijdelijk. De „rebellierende” geestelijken die aan *DV* en de *Journal des Flandres* de uittreksels uit het sermoen van pater Van Caillie gestuurd hadden, „font eux-mêmes, peu de temps après, amende honorable entre les mains de leur pasteur”⁸¹. Mgr. Delebecque laat op de kansels van zijn bisdom een herderlijke brief voorlezen, die in de *Journal des Flandres* op 16 september 1839 gepubliceerd wordt. In *DV* wordt aangekondigd op 15 september dat het blad de herderlijke brief zal publi-

76. *DV* 1 september 1839, 1c-2a.

77. van 31 augustus 1839, 3a.

78. Dit gebeurt in *DV* van 1 september 1839 2a-b en op dezelfde datum eveneens in de *Journal des Flandres*.

79. *DV* 4 september 1839, 2a.

80. *DV* 4 september 1839, 2c. Men vertelde dat *DV* 200 abonnementen verloren had. Dit weerlegt *DV* onmiddellijk. *DV* telde in 1838 1025 abonneenten, 1125 in 1839 en 872 in 1840. Voor de ware toedracht der zaken in verband met pater Van Caillies sermoen, zie H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 248-249.

81. H. Haag, *Catholicisme libéral*, blz. 250.

ceren nadat hij op de predikstoelen zou voorgelezen worden. In hetzelfde nummer wordt een brief opgenomen die ondertekend is door de gebroeders Vergauwen, eigenaars, J. L. De Clercq en Coomans, respectievelijke hoofdredacteuren van *DV* en de *Journal des Flandres*, en de uitgever van beide bladen L. D'Hont. In die brief verklaren zij „voor God en voor de menschen” :

- 1° Dat de latynsche zinsneden, geplaetst in den *Journal des Flandres* en in den *Vaderlander*, als uytgesproken zynde door M. Van Caillie, letterlyk overeenkomstig zyn met de notas die wy in handen hebben, en aen de rapporten die ons over de geestelyke retraite gedaen zyn.
- 2° Dat de opstellers (auteurs) van die notas en van die rapporten allen geestelyken zyn, toebehorende aen de diocesis van Gend.
- 3° Dat den *Journal des Flandres* en den *Vaderlander* maer de waerheyd gezeyd hebben, met af te kondigen dat verscheyden der onderteekenaers van de protestatie in de dagbladeren geplaetst, verklaerd hebben sedert dien dat onze dagbladeren de daedzaken met nauwkeurigheid hebben verhaeld ⁸².

In die brief verzoeken de bovengenoemden, ook zonder succes echter, „de geestelyken welke ons waerachtige of valsche mededeelingen hebben van openbaerlyk te verklaren of dat zy houden staen de nauwkeurigheid van die mededeelingen ; of dat zy ons misleyd hebben”. De herderlijke brief van Mgr. Delebecque wordt dan met uitvoerig commentaar afgedrukt in de nummers van *DV* van 18 september, 20 september, 22 september, 27 september, 2 oktober, 13 oktober, 30 oktober, 4 december, 25 december 1839, telkens onder de titel „Onze Verregtveerdiging”. Het democratische en progressistische blad – democratisch in de zin van een streven naar „zelfbevestiging vanwege de lagere burgerij en de clerus” ⁸³ – gaat daarna verder in zijn oppositie en, saamen met zijn Franstalige tegenhanger als enige overgebleven bladen van het unionisme „verfügt (es) während mehrere Jahre ... über einen nicht umbeträchtlichen Einfluss” ⁸⁴.

82. *DV* 15 september 1839, 2a.

83. A. Vermeersch en H. Wouters, *op. cit.*, blz. 28.

84. R. Van Sint-Jan, *op. cit.*, blz. 143.